

Çağdaş Sanatımızda Son Osmanlı

OSMAN HAMDİ

KAYA ÖZSEZGİN

İÇİNDEKİLER

İlk Söz /9

Hayatı ve Sanatı /17

Paris'te Resim Dersleri /19

İstanbul'a Dönüş /20

"Doğululuk" Eğilimi /23

Kadın Figürleri /25

Bilimsel Doğalcılık /31

Fotoğraf ve Modelden Çalışma /33

"Mimesis" Estetiği Mirası /35

Müzeciliği ve Arkeoloğlu /36

Oryantalistlerden Farkı /41

Manzara Resimleri /43

Ekolü /44

Ontolojik Yaklaşım /48

Ölçü ve Düzen /51

Sergileri /52

Son Söz /57

Notlar / 59

İlk Söz

Çağdaş sanatımızın Osmanlı'nın geç döneminden Cumhuriyet sonrasına uzanan oluşum ve gelişim aşamaları, benzerine başka bir ülkenin tarihinde rastlanmayacak bağlantılar ve dönüşümler içerir. Bu aşamalar, asker ressam-lardan sivil resamlara, amatör sanatçılardan profesyonel isimlere, tarihsel bir sürecin bütünüyle kendine özgü yapı taşları örüntüsü içinde birbirini tamamlar. Devletin yeniliklere açık ve yönlendirici kültür politikaları paralelinde giderek de tabana doğru açılım gösteren sanatsal bir olgu halinde biçimlenir.

Bu olgunun, sanatçı yetiştiren kurumlardan bağımsız ama aynı zamanda da ancak o kurumlarla izahı mümkün olabilen yönleri var. Bu tür bir yapısalılık, sanatçıların, kendi kimlikleri ve kişilikleri bağlamında ele alınmalarını gerekli kılar. Bir başka deyişle, mesleksel yetişme koşulları sanatçıları dayanışmaya itiyor olsa da, beğeni kapasiteleri, onları kendi yönlerinde çalışarak kendi yollarını açmakta serbest bırakmıştır. O nedenle her bir sanatçının doğa ve insan gerçekliğini algılayıp yansıtmaya gücü, o sanatçının birikim ve değerlendirme gücüyle doğru orantılı olmuştur.

Böylece aynı dönemde ortak gruplar içinde yer alan sanatçılar arasında birbirinden görece farklı olanlar çıkabilmiştir. Bunda geleneğin uzun bir tarihsel dönemi kapsamamış olmasının da payı var kuşkusuz.

Asker ressamlar kuşağından sivillere geçiş süreci de bu bakımdan kesin çizgilerle sınırlı olmamıştır. Sivil eğitim vermek üzere kurulmuş Sanayi-i Nefise'den yetişenler ile aynı dönemin asker ressamlarını buluşturan değerler arasında, yetiştirme koşullarının farklılığına karşın, kesin dönüşümler saptamak güçtür. Öte yandan manzara resimlerinden ölüdoğa (natürmort) resimlerine uzanan ve neredeyse bütünüyle bu iki ana tür üzerinde yoğunlaşan çalışma sürecinin her iki kesime mensup sanatçılar tarafından paylaşılmış ve ayrıca klasik-izlenimci denebilecek bir çalışma tarzının benimsenmiş olması, asker ressamlar kuşağından sivillere aktarılan geleneğin de paylaşılmasında etken olmuştur.

Ancak ilk dönemde, "figür"ün yaygınlaşma temposu, öteki konular kadar yaygınlık göstermez. O nedenle portreden boyulu figüre, çıplak figürden yaşanan iç mekân biçimlenmesine doğru gelişme gösteren olguları, ayrı bir paranteze almak gerekir. Bu parantezin içine girecek isimler ise Sanayi-i Nefise'nin mezunları arasından, özellikle de 1910'lu yıllarda ve onu izleyen dönemlerde portre çevresinde odaklanan çıkışlarla kendini gösterecek gelişmelerle ilgilidir. Durum böyle olsa da, çağdaş sanatımızı ele alan yayınların büyük bölümü, bu konuda genellikle Osman Hamdi'nin sanatına öncelik vermekte birleşirler.

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ndeki tablolarının yanı sıra, müze haline getirildiği sıralarda Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde uzun aramalar sonucu ortaya çıkarılmış olan "Silah Taciri", Osman Hamdi Bey'in sanatı hakkında yeterli bilgi verebilecek yapıtlardır.

Osman Hamdi adının yeniden gündemdeki yerini almasında, son yıllarda ortaya çıkan olguların payı büyük olmuştur. Buradan yola çıkarak söz konusu olgulara değinmek suretiyle bu biyografik incelemeyi sondan başa götürmek daha doğru olacaktır kanısındayız. Onun adının yeniden gündeme gelmesinde etkili olan iki önemli olayı irdeleyerek başlayacağız söze.

Bu olgulardan ilki, "Kaplumbağa Terbiyecisi" (tuval üzerine yağlıboya, 321.5x120 cm) adlı tablonun müzayede yoluyla satışa sunulması olayıdır. 2002'de İktisat Bankası'nın mal varlığına devletçe el konulması sonucunda bu koleksiyonda bulunan başka tablolarla birlikte (toplam 322 tablo) sonradan büyük ses getirecek olan "Kaplumbağa Terbiyecisi" tablosu da gün ışığına çıkarılmıştı. Osman Hamdi'nin başarıyı olarak ünlenecek olan bu tablo, BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) kararıyla satılmak üzere müzayede firmasına (Antik Müzayede) devredildi. Söz konusu tablo, Şişli'de mühürlenmiş bir evde Osman Hamdi'ye ait dört tabloyla birlikte, Süleyman Saim Birkök koleksiyonunu oluşturan diğer tablolar ise Prof. Dr. Mustafa Cezar tarafından Saim Birkök adına kurulan vakıf binasında gün ışığına çıkarılmış, daha sonra da "Kaplumbağa Terbiyecisi", Erol Aksoy'un koleksiyonuna geçmişti. 1990 yılının Aralık ayında 850 milyon lira başlangıç fiyatıyla müzayedeye giren tabloyu İktisat Bankası, 1 milyar 750 milyon liraya satın almıştı.

27 Ocak 2002'de Antik AŞ. tarafından 1.5 milyon dolar (2.2 trilyon lira) başlangıç fiyatıyla satışa sunulan tablo, rakip iki alıcı müze (Pera ve İstanbul Modern) arasında rekabete yol açmış, sonuçta (o dönemin parasıyla) 5.5 trilyon lira karşılığında Pera Müzesi'nde kalmıştı. Bu olay nedeniyle müzayede ölçüleri içinde en yüksek fiyatla alıcıya ulaşan tablo, şimdi Pera Müzesi'nin koleksiyonunda ve aynı müzenin girişinde koleksiyonun başarıyı olarak sergilenmektedir.